LÄNSSTYRELSERNA I GÄVLEBORGS OCH DALARNAS LÄN

Landsbygdsnytt

Nr 2 – 2025 Årgång 24

Svenne, lantbrukaren som inte ger upp

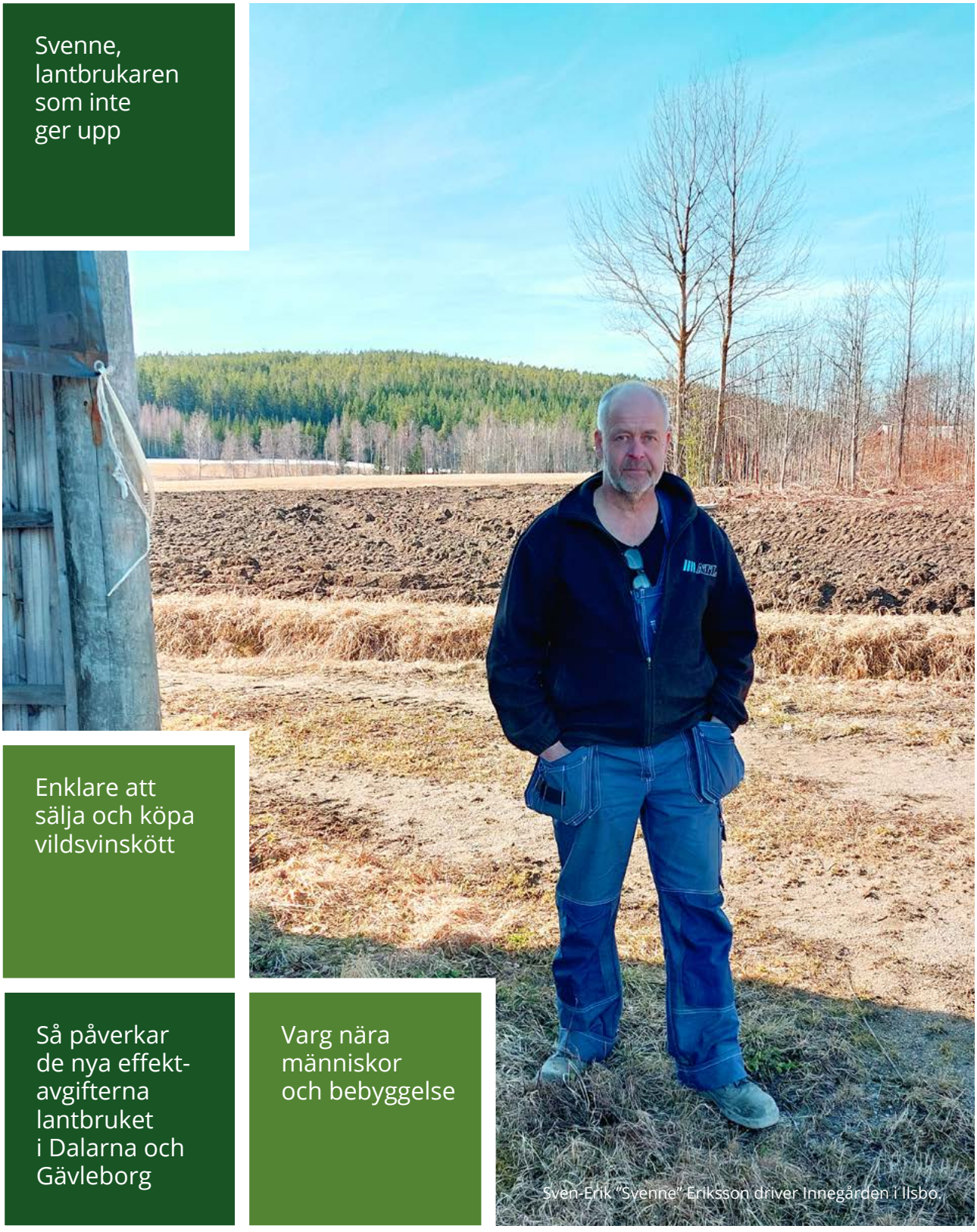

Sven-Erik "Svenne" Eriksson driver Innegården i Ilsbo.

Foto: Torbjörn Träff

Enklare att sälja och köpa vildsvinskött

Så påverkar de nya effekt-avgifterna lantbruket i Dalarna och Gävleborg

Varg nära människor och bebyggelse

Livsmedelsstrategin 2.0

I slutet av mars lanserade regeringen Livsmedelsstrategin 2.0, en utveckling av den Livsmedelsstrategi Sverige har haft sedan 2017. Livsmedelsstrategin har uppdaterats för att möta de utmaningar som de senaste årens omvärldsförändringar innebär, för samhället i allmänhet och för livsmedelsproduktionen i synnerhet.

Livsmedelsstrategin 2.0 är menad att vara en strategi för hela livsmedelskedjan, med ett delat ägarskap mellan näringslivet och den offentliga sektorn. Regeringen har, tillsammans med det Livsmedelspolitiska rådet, utformat den nya strategin. I Livsmedelspolitiska rådet ingår, utöver landsbygdsministern Peter Kullgren, verkställande direktörer från de tio största livsmedelsindustriföretagen (inklusive godis- och läskföretag) samt en representant från Lantbrukarnas riksförbund (LRF). I förarbetet har det framgått en tydlig önskan att strategin ska innehålla mätbara mål för produktionsökningen och att dessa mål behöver följas upp. Dessa mål presenteras dock inte i strategin, utan regeringen har gett Jordbruksverket i uppdrag att utreda hur dessa ska utformas.

I den tidigare livsmedelsstrategin finns målet att Sverige ska ha en livsmedelskedja där produktionen ökar samtidigt som relevanta miljömål nås. Enligt regeringen innebär uppdateringen av livsmedelsstrategin ett mer fokuserat och ambitiöst arbete med att stärka livsmedelskedjans konkurrenskraft, förbättra lönsamheten och se till att produktionen av svensk mat ökar. För att nå den ambitionen har regeringen valt att satsa på tre fokusområden: att öka robustheten i livsmedelskedjan, insatser för att främja export och att framhäva svensk kvalitet och gastronomi.

Regeringen avser också att se till att jordbruket och livsmedelsproduktionen drar nytta av satsningar inom andra områden, såsom forskning och innovation, näringspolitiken, skattepolitiken och den gemensamma jordbrukspolitiken.

Tillväxtverket är den myndighet som kommer samordna det operativa genomförandet av Livsmedelsstrategin 2.0. Strategin och utvecklingen inom livsmedelskedjan kommer följas upp och utvärderas av Jordbruksverket. Utlysningar har också skett med pengar till regioner och länsstyrelser för att utveckla de regionala handlingsplanerna, i enlighet med den uppdaterade livsmedelsstrategin.

Gävleborg
Linn O'Connell
010-225 15 34
linn.oconnell@lansstyrelsen.se

Dalarna
Anders Carlborg
010-225 02 95
anders.carlborg@lansstyrelsen.se

Foto: Mostphotos

Länsstyrelsen Dalarnas län

Länsstyrelsen Gävleborg

REDAKTION: Jenny Larsson, Håkan Mowitz, Anders Johansson, Joakim Hellgren, Kristin Larsson, Sarah Lagerberg, Sandra Wahlund, Simon Viklund, Martin Lirén, Markus Abrahmsén, Kristina Homman, Anna Maria Sjöblom Östlund, Kim Fegraeus, Anna Lundqvist, Caroline Dickson, Irené Svedjelöv.

ANSVARIG UTGIVARE: Jenny Larsson

LAYOUT: Confetti AB | **TRYCK:** Ljungbergs Tryckeri i Klippan AB
UPPLAGA: 4 600 ex

ADRESSÄNDRINGAR OCH PRENUMERATIONER:
Gisela Kayal, 010-225 02 48, gisela.kayal@lansstyrelsen.se

Landsbygdsnytt finns även digitalt på våra hemsidor.

Medfinansieras av Europeiska unionen

Vildsvin i vårskogen.

Färskt kött av vildsvin.

Enklare att sälja och köpa vildsvinskött

Som en del i den nationella livsmedelsstrategin har reglerna för försäljning av vildsvinskött ändrats, med målet att öka andelen vildsvin som hamnar på tallriken. Jägare kan sälja direkt till lokala butiker och restauranger men även till privatpersoner.

FÖRSÄLJNING TILL PRIVATPERSONER

Som registrerad jägare får du sälja tio hela vildsvin eller kött från tio vildsvin direkt till privatpersoner. Du ansvarar då för att köttet är säkert innan det säljs, bland annat genom att provta för trikiner. Vildsvin som har nedlagts inom någon av kommunerna i Gävleborgs län, samt Avesta kommun i Dalarnas län, behöver även provtas för cesium-137.

Dessa tre grundkrav behöver vara uppfyllda innan du börjar sälja eller ge bort vildsvinskött direkt till privatpersoner:

- Du har gått en viltundersökningsutbildning. Utbildningen ges bland annat av jägarorganisationer. Här lär du dig att undersöka det fällda viltet för att avgöra om det är lämpligt som livsmedel.
- Du har gått en kompletterande vildsvinsutbildning med särskild inriktning på hygien, provtagning och spårbarhet. Du lär dig om särskilda risker med bakterier, parasiter och virus som vildsvin kan bära på. Utbildningen tar även upp slakthygien, provtagning för trikiner och cesium, märkning och dokumentation för att kunna spåra köttets ursprung, samt provtagningsresultat. Livsmedelsverket har en lista över tillgängliga och godkända utbildningar på sin hemsida.
- Du har registrerat dig som vildsvinsjägare hos länsstyrelsen, i det län där du är folkbokförd. Är du inte folkbokförd i Sverige sker anmälan till Länsstyrelsen i Skåne län.

FÖRSÄLJNING TILL DETALJHANDELSANLÄGGNING

Utan krav på anmälan eller utbildning får du som jägare leverera upp till 25 oavhudade vildsvin per år direkt till lokala detaljhandelsanläggningar. Det kan vara till exempel butiker eller restauranger som har lokaler och utrustning för att slakta upp vildsvin. Detaljhandelsanläggningen ansvarar då för att kontrollera att köttet inte innehåller trikiner, och i vissa fall cesium. Detaljhandelsanläggningen behöver vara registrerad hos kommunen som mottagare av vildsvin.

FÖRSÄLJNING AV CHARKPRODUKTER FRÅN VILDSVIN

Som jägare kan du inte sälja eller ge bort charkprodukter av vildsvin, som vildsvinskorv, direkt till konsument. Det får bara detaljhandelsanläggningar göra. Du som jägare kan ha en egen detaljhandelsanläggning och ta emot hela vildsvin från egen jakt, eller från andra jägare. Från en gårdsbutik som registrerats hos kommunen kan tillverkad korv och andra vildsvinsprodukter säljas direkt till konsument.

Vildsvinsportalen.

Anmäl dig till vildsvinsjägarregistret, Länsstyrelsernas e-tjänstportal.

Dalarna
Joakim Önnemar
010-225 04 21
joakim.onnemar@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Markus Abrahmsén
010-225 14 97
markus.abrahmsen@lansstyrelsen.se

Mat i fred och kris

– Konferens om livsmedelsförsörjning

Den 27 mars samlades nästan 200 personer på Bollnäs folkhögskola på konferensen Mat i fred och kris – livsmedelsförsörjning i Gävleborgs län. Dagen var ett samarbete mellan Länsstyrelsen Gävleborg, Region Gävleborg, MatVärden och LRF Gävleborg och syftade till att uppmärksamma läget för livsmedelsproduktionen i Gävleborgs län.

Det märktes att frågan har fått mycket uppmärksamhet senaste tiden och det var en bred uppslutning med deltagande politiker, myndighetspersoner, kommunanställda, forskare, organisationer, livsmedelsföretagare och primärproducenter. Länsstyrelsen Gävleborgs nytillsatta landshövding Carina Ståhl Herrstedt var på plats under hela dagen för att lära sig om regionens förutsättningar, utmaningar och nulägesbeskrivning för livsmedelsproduktionen.

– Livsmedelsförsörjning och beredskap är så mycket i ropet nu. Det här är något som vi förväntar oss att medborgare har i åtanke och då är det förstås viktigt att vi som myndighet också arbetar med de här frågorna och skaffar oss kunskap och kontakter. Jag är här för att inhämta kunskap och tycker det här är ett jätteintressant ämne, säger Carina Ståhl Herrstedt.

På förmiddagen samlades alla konferensdeltagare i den stora salen för att ta del av programmet. Britt-Marie Stegs, föreningen MatVärden, gav en nulägesbeskrivning för livsmedelsförsörjningen i Gävleborgs län. Det lyftes en mängd alarmerande statistik, till exempel att länet producerar 120 procent av mjölkkonsumtionen men endast fyra procent av mjölken förädlas i länet, av Delsbo mejeri. Resten av produktionen transporteras till ett mejeri i Stockholm.
En fråga som togs upp var bland annat vad som händer med all mjölk om vi inte längre kan förlita oss på den transporten eller anläggningen?

Att vi förlorar både primärproducenter och förädlare i alarmerande takt var också något som uppmärksammades. Gävleborgs självförsörjning på potatis uppgår till endast sex procent av den mängd som konsumeras, den siffran

Foto: Magnus Nystedt, LRF

Carina Ståhl Herrstedt, Landshövding i Gävleborgs län.

Foto: Linda Elverstig, MatVärden

Från vänster Noah Öjemark, Stefan Åkerlund från Brorsans lantbruk, Per Johansson Jonsing, krögare på Växbo krog och Sofie Boson från Linbagariet i Alfta.

Konferensen var fullsatt.

Foto: Magnus Nystedt, LRF

gällde dessutom innan en av länets största potatisproducenter lade ner sin verksamhet förra året.

Hugo Malm, folkbildare inom livsmedelsberedskap och författare till ”Om krisen eller kriget kommer – till Sveriges lantbruksföretagare”, höll en föreläsning om livsmedelsproduktion i kris eller krigstider med en historisk tillbakablick om hur vi hade det i Sverige under andra världskriget. Han beskrev också hur kriget i Ukraina har påverkat landets livsmedelsförsörjning samt gav flera exempel på innovativa lösningar för att mildra de problem som uppstått.

Efter en god lunch tillagad på lokala råvaror av Bollnäs folkhögskolas lunchrestaurang, fanns det under eftermiddagen ett urval av seminarium att delta på. Flera av dem visade på positiva exempel från våra duktiga livsmedelsproducenter. Bland annat Karin Mickelmats, ordförande LRF-ungdomen i Gävleborg, som ledde en diskussion kring Vem ska mata oss i framtiden – unga lantbrukares syn på framtidsmöjligheterna i branschen. Hon berättade om många ungas vilja att jobba inom yrket, men att det finns stora svårigheter kopplade till kostnader för uppstart eller generationsväxling. I samma anda lyfte Lotta Zetterlund, ordförande LRF Gävleborg, fram i sitt öppningsanförande att lantbrukare rankas som det viktigaste yrket i World Economic Forums rankning av framtidens yrken i Future of Jobs Report 2025.

Andra diskussioner berörde investeringar i extra dieselaggregat och dieseltankar på gårdsnivå. Svaret på frågan om ansvar var tydlig: i dagsläget ligger det på lantbrukarna själva att säkerställa sin beredskap. Däremot råder det delade meningar om vem som ska stå för kostnaden. Det finns dock hopp inom branschen då Jordbruksverket i början av april har lanserat sitt nya investeringsstöd för robust primärproduktion.

Många deltagare valde att lyssna på Linda Elverstig från föreningen Mat-Värden, som pratade om vårt lokala matarv och dess roll för att säkra vår matförsörjning i dåtid, nutid och framtid. Linda berättar:

– Att syra, salta, sylta, safta, fermentera, torka, röka och ta tillvara hela djur var självklart innan vi fick el. Mathantverkarna vi har i länet idag är betydelsefulla kuggar i livsmedelskedjan och skulle bli väldigt viktiga vid en krissituation. Kunskapen sitter i händerna och många av dem är dessutom primärproducenter som odlare, fiskare och bönder.

Det lyftes även flera inspirerande exempel under paneldebatten Ur livsmedelsproducenters synvinkel. Stefan Åkerlund från Brorsans lantbruk som investerar i sitt lantbruk och Noah Öjemark, en 16-årig kille med 50 bisamhällen som ska öka till 200 inom en snar framtid är primärproducenter som satsar och har framtidstro. Per Johansson Jonsing, krögare på Växbo krog och Sofie Boson, från Linbagariet i Alfta driver båda verksamheter som har ett nära samarbete med lokala primärproducenter och berättade om fördelarna det ger i både hållbarhet, beredskap och ekonomi.

– Vilken rolig och intressant dag! Men tankarna går till situationens allvar och att vi har otroligt mycket att göra framöver, säger Jenny Johansson, djurskyddshandläggare vid Länsstyrelsen Gävleborg.

Gävleborg
Linn O’Connell
010-225 15 34
linn.oconnell@lansstyrelsen.se

Varg nära människor och bebyggelse

De flesta vargar undviker människor. Trots det dyker det upp vargar i bebyggelse, och en del kan upplevas provocerande orädda gentemot oss människor.

Vargar som observeras bland bebyggelse kan ofta vara unga vandringsvargar som lämnat sitt födelserevir för att vandra mot nya områden där de kan träffa en partner och bilda ett eget revir. Det händer också att vargar lockas av slaktrester eller tamdjur. Under senvintern är det vanligt att unga vargar uppehåller sig kring bebyggelse för att där jaga lättillgängliga byten, framför allt rådjur, som söker sig dit under den tiden på året. Dessa unga oerfarna vargar kan uppträda naivt och upplevas mer oskygga. Oavsett anledning upplevs det ofta otryggt och icke önskvärt för de flesta att ha vargar inpå knuten.

UNDVIKA ATT MÖTA EN VARG

Om du vill minska sannolikheten att möta en varg kan du se till att göra dig hörd, gå ljudligt, prata, sjunga eller vissla, när du rör dig i skog och mark. Ha din hund kopplad för att undvika överraskande vargmöten. Undvik att lämna ätbart avfall utomhus eftersom vargar lockas av detta. Även slaktavfall och kadaver efter vilda djur lockar.

RAPPORTERA OBSERVATIONER

Rapportera gärna alla observationer av varg, eller andra stora rovdjur, till länsstyrelsen. Allmänhetens rapporter är viktiga för länsstyrelsens årliga inventeringar av stora rovdjur.

Rapporter från allmänheten är också grundläggande för att rätt åtgärder ska kunna vidtas i förvaltningen av de stora rovdjuren.

Rapportera dina observationer på webbplatsen Skandobs.se, mobilappen Skandobs eller direkt till din länsstyrelse.

Gävleborg
Simon Viklund
010–225 15 05
simon.viklund@lansstyrelsen.se

Dalarna
Ellinor Theorin
010–225 04 67
ellinor.theorin@lansstyrelsen.se

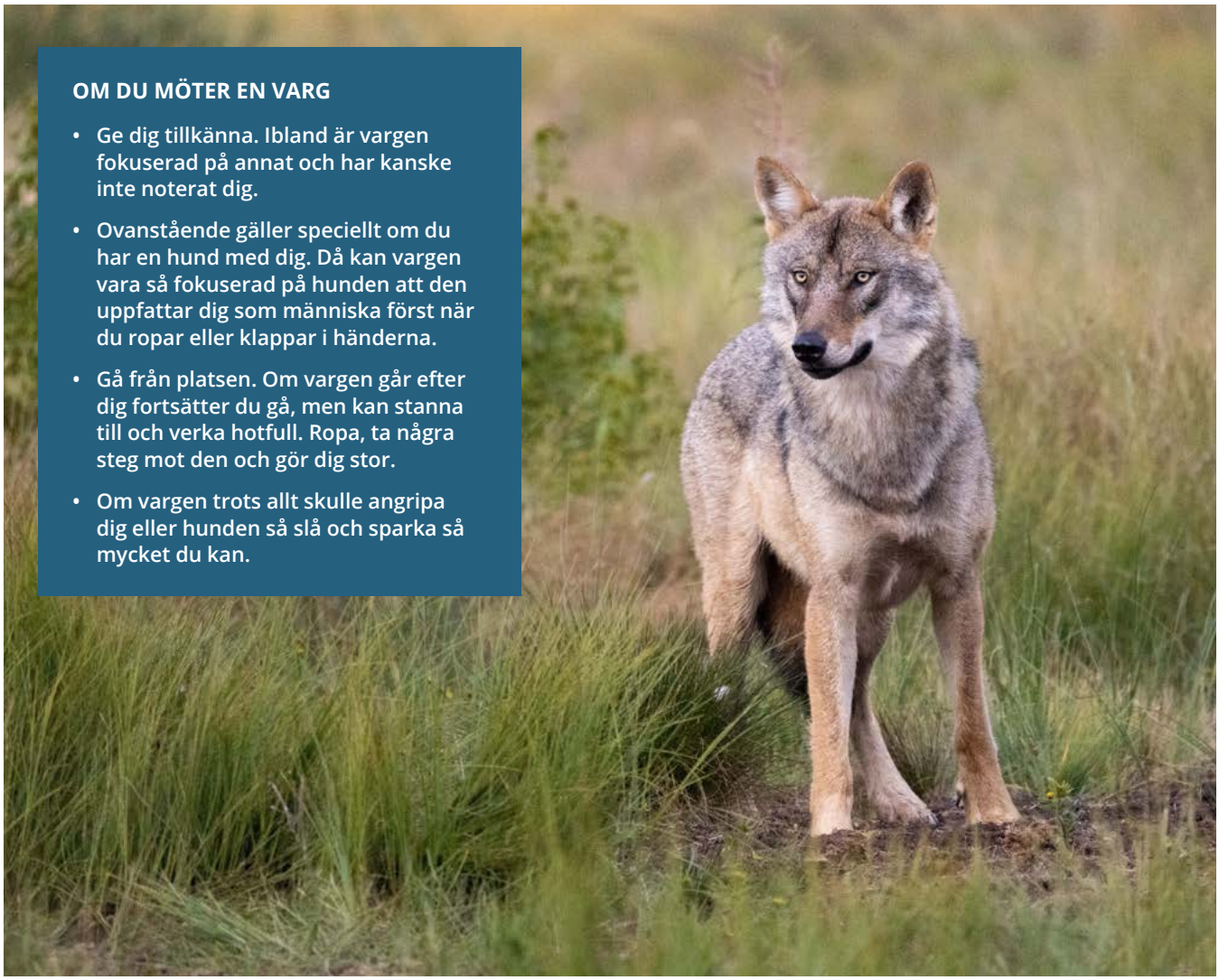

OM DU MÖTER EN VARG

- Ge dig tillkänna. Ibland är vargen fokuserad på annat och har kanske inte noterat dig.
- Ovanstående gäller speciellt om du har en hund med dig. Då kan vargen vara så fokuserad på hunden att den uppfattar dig som människa först när du ropar eller klappar i händerna.
- Gå från platsen. Om vargen går efter dig fortsätter du gå, men kan stanna till och verka hotfull. Ropa, ta några steg mot den och gör dig stor.
- Om vargen trots allt skulle angripa dig eller hunden så slå och sparka så mycket du kan.

Foto: Mostphotos

Varg.

Fågelskador på gröda

Foto: Lars Johansson

Betande tranor och svanar.

Tranor, sångsvanar och gäss kan orsaka stora skador på gröda när de samlas i större antal. För att undvika skador behövs förebyggande arbete.

SKRÄMSELÅTGÄRDER

Det finns en uppsjö av olika typer av skrämselåtgärder att prova. Generellt är det förändringar i landskapet som avskräcker fåglarna från att landa på ett fält. Då fåglarna är läraktiga ger skrämselmetoderna endast effekt en kort period och man får sedan flytta om eller byta ut skrämseln mot något annat.

Det finns en hel del mer eller mindre beprövad skrämselutrustning på marknaden. Det rör sig om olika typer av attrapper, drakar, ballonger, hulkar, spegelprismor och gasolkanoner. Gäss som häckar på strandängar kan ibland bli besvärliga genom att de går in i närliggande gröda eller betesmark och orsakar skada. Detta kan på flera ställen förhindras genom uppsättning av stängsel som gässen inte tar sig förbi.

HJÄLP FRÅN LÄNSSTYRELSEN

Vi hjälper till med rådgivning av skadeförebyggande åtgärder, till exempel skrämselanordningar. Länsstyrelsen tillhandahåller också viss utrustning för utlåning. I Gävleborg går det att ansöka om bidrag hos länsstyrelsen för inköp av skrämselutrustning i syfte att förebygga skador som orsakas av fredade arter. I Dalarna har länsstyrelsen skrämselkonsulenter som under skadeperioden kostnadsfritt hjälper lantbrukare med skrämsel av betande fåglar.

Nytt för i år är att MSB, Myndigheten för samhällsberedskap, har beslutat om ändring av föreskrifter som gör det möjligt för lantbrukare att använda raketer för att skrämma vilt. Nya föreskriften heter MSBFS 2025:2 och finns att läsa på MSB:s webbplats.

JAKT FÖR ATT FÖRHINDRA SKADA

För att undvika att vilt ställer till med skada på bland annat gröda krävs skadeförebyggande åtgärder. Grundprincipen i det svenska viltskadesystemet är att viltskador ska förebyggas genom jakt. En del arter av betande fåglar har du som jakträttsinnehavare möjlighet att jaga, utan särskilt tillstånd från länsstyrelsen, för att förhindra att fåglarna skapar allvarlig skada. I jaktförordningens bilaga 4 framgår vad som gäller för de olika arterna:

- Trana som uppträder i flock om minst fem individer, får jagas vid fält med oskördad gröda om det behövs för att förebygga skada under perioden 1 april till 30 maj och 1 augusti till 30 september.
- Sångsvan som uppträder i flock om minst fem individer får jagas vid fält med oskördad gröda om det behövs för att förebygga skada under perioden 1 oktober till 31 mars.
- Grågås, kanadagås och vitkindad gås som uppträder i flock om minst fem individer vid fält med oskördad gröda eller kan medföra olägenhet för människors hälsa, får jagas under perioden 1 juli till 30 juni.

Skyddsjakt på andra arter och tider utöver vad som beskrivs ovan går att ansöka om hos länsstyrelsen.

OM SKADA ÄNDÅ UPPSTÅR

Om du inte lyckas med förebyggande åtgärder finns det möjlighet att ansöka om ersättning för uppkomna skador. Kontakta därför länsstyrelsen så snart du upptäckt skadan, så att besiktningspersonal kan besikta skadorna och följa upp hur skadeläget utvecklas över säsongen. Ansökan om ersättning görs hos länsstyrelsen. En förutsättning för att ersättning ska betalas ut är att du har försökt förebygga skadorna och att skadan besiktats av en besiktningsperson från länsstyrelsen.

Gävleborg
Simon Viklund
010–225 15 05
simon.viklund@lansstyrelsen.se

Dalarna
Lina Leksell
010–225 02 62
lina.w.leksell@lansstyrelsen.se

Vitkål på Svennes gård.

SVENNE, LANTBRUKAREN SOM INTE GER UPP

För att kunna bo och verka på sin gård och få en rimlig inkomst behöver du vara driven och flexibel. Odlaren Sven-Erik Eriksson från Ilsbo i Hälsingland har inte valt den traditionella vägen med en specifik produktion i större skala. Istället har han valt att satsa på att producera mer lönsamma grödor med högre avkastning per hektar.

Sven-Erik, eller Svenne som han kallas, driver gården Innegården tillsammans med sin fru Cilla. Gården har funnits i släktens ägo i tio generationer. Den består av 74 hektar egen åkermark, 20 hektar arrenderad åkermark samt 200 hektar skog. Innan Svenne tog över gården för nästan 20 år sedan bedrevs mjölkproduktion på gården. När Svenne tog över driften valde han istället att satsa på dikor och sälja grovfoder till hästar.

EN UTMANANDE START

Den första tiden på gården var hektisk. Svenne arbetade heltid på LRF Konsult med SAM-ansökningar, bokföring och ekonomirådgivning. Det var ett jobb med höga arbetstoppar samtidigt som vårbruket pågick på gården. Han kände sig stressad och behövde hjälp, både med att bygga upp ett nätverk som han kunde prata med, och även praktisk hjälp med gårdens sysslor. Det blev en utmanande period och ett halvår efter att han tog över gården valde han att säga upp sig från LRF Konsult och fortsatte sitt arbete på gården.

– I efterhand har jag insett att jag inte borde sagt upp mig från LRF Konsult, utan istället sjukskrivit mig. Då hade jag kunnat få stöttning och hjälp från min arbetsgivare, berättar Svenne.

Svenne lyckades återhämta sig och fortsätta med sin verksamhet på gården. Det blev en tid för eftertänksamhet. Svenne är en erfaren ekonom, så han tittade på bidragskalkyler och gjorde gårdsanpassade kalkyler över vilken inriktning gården skulle ta framöver.

SKOGEN

De kommande åren fortsatte Svenne driva gården med dikor och sålde hästfoder. Svenne är en mångsysslare och hans uppfinningsrikedom har visat sig på flera sätt. När stormen Dagmar drog in över landet 2011 blåste mycket av hans skog omkull. Det resulterade i virke med mycket sprickor och dåliga virkespriser. Svenne köpte då en bandsåg för att kunna såga grövre virke och ta vara på det som annars skulle ha gått till flis. Två år senare drog en ny storm in över länet och de träd som då föll använde han till virke och samarbetade

med en snickare för att ta fram material för att kunna renovera egna byggnader och bygga nytt.

FRÅN DJUR TILL GRÖNSAKER

Diko-besättningen visade sig till slut vara för liten och arbetskrävande för att kunna leva på. År 2015 bestämde sig därför Svenne att sälja korna och byta inriktning på gården. Han fortsatte med produktionen av hästfoder, men odlade även spannmål och arbetade mycket i skogen. Under torkan som drabbade länet 2018 fick han problem med sin vallodling och började återigen fundera över gårdens inriktning.

Svenne fick en enkät från föreningen MatVärden, där de undrade om det fanns ett intresse för att odla grönsaker. Han nappade på idén och följde med på en studieresa till Dalarna som MatVärden arrangerade. Där fick han upp ögonen för grönsaksodling. Grönsaker ger ofta stora skördar och höga täckningsbidrag. Nu satsade Svenne på att bygga om gården för att kunna lagra och förpacka grönsaker.

För ungefär fyra år sedan började han odla olika kålsorter och morötter.

– Det här var under coronapandemin, så antalet fysiska kurser var begränsade, men som tur var kunde vi delta på många bra kurser och föreläsningar via nätet, berättar Svenne.

Han var även med i ett mentorprogram via Hushållningssällskapet Västra Götaland. Där fick han rådet att odla kålen under nät för att undvika skadeinsekter. Kål behöver mycket vatten och näring. Det kan därför vara en utmaning att odla om det blir torka. För ett par år sedan inträffade precis det och hela skörden var nära att torka bort.

– Vi insåg då att om vi skulle satsa på kålodling behövde vi köpa in en ny bevattningsanläggning, vilket vi också gjorde. Men det räcker inte enbart med en bra bevattningsanläggning, det krävs också en bra dränering och att vi rensar och underhåller våra täckdiken, säger Svenne.

En annan utmaning med att odla grönsaker är att de inte går att lagra på samma sätt som till exempel spannmål. Det är också ett tidskrävande arbete med att varje vecka kontakta alla butiker och storkök för att ta reda på hur mycket grönsaker de vill ha. Det är dessutom en stor variation i åtgång på grönsaker, vilket gör att det blir svårt att planera arbetstiden.

– Förutom att odla och skörda, så behöver vi dessutom paketera och transportera grönsakerna till butikerna och köken. Många av dem köper dessutom bara in mindre mängder åt gången, vilket gör att fraktkostnaderna blir dyra. Det vore önskvärt att kök och butiker kan lagra större mängder så man kan köra ut större volymer varje gång, säger Svenne.

De stora livsmedelsbutikerna använder sig av centrallager. Då kan de lägga en beställning på morgonen och få varan senare under dagen eller dagen efter. Därmed slipper de lagra så mycket varor på plats i butiken.

– Det pratas mycket om att det är viktigt med lokalt odlat, men små beställningar och prispress från handeln gör att vi går med underskott, trots bra skördar, fortsätter Svenne.

Så trots att de ständigt har utvecklat odlingstekniken och fått bra skördar så har Svenne och Cilla beslutat sig för att inte odla några grönsaker under 2025. Men de är öppna för att börja igen, om marknaden vänder och priserna stiger.

POTATIS

Svenne har under det senaste året i stället börjat odla potatis. Tidigare samarbetade Svenne med en av Hälsinglands största potatisodlare för samtransporter av grönsaker och potatis. När den odlaren slutade för två år sedan tog Svenne över och arrenderar nu hans anläggning för att kunna öka sin potatisodling under 2025. Målet är att odla ungefär 10 till 12 hektar potatis under det kommande året.

Svenne ser möjligheterna på marknaden och räknar på olika vägar framåt. Tack vare att han vågar satsa, kan en gård som Innegården fortsätta att producera lokal mat, precis som den gjort under tio generationer. Förhoppningen hos Svenne är att lönsamheten på grönsaker ökar. Där kan vi alla bidra genom att välja mer lokalproducerade varor i våra butiker. I framtiden hoppas han på ännu mer lokalproducerade varor i både butiker, restauranger och storkök.

Gävleborg
Torbjörn Träff
010-225 14 17
torbjorn.traff@lansstyrelsen.se

Foto: Torbjörn Träff

Svenne på sin gård i Ilsbo.

Foto: Torbjörn Träff

Nyskördad potatis.

Så påverkar de nya effektavgifterna lantbruket i Dalarna och Gävleborg

Senast år 2027 ska alla elnätsägare ha infört den förändrade effektavgiften som utformas så att de som belastar nätet mest får betala mer. Förhoppningen är att avgiften ska leda till en effektivare användning av våra elnät och möjliggöra den pågående energiomställningen. För lantbrukare finns det stora möjligheter att påverka sin kommande elnätskostnad.

Flera elnätsbolag i Dalarna och Gävleborg har redan infört effektavgifter som en del av nätavgiften. Det betyder att man kommer betala för de timmar under månaden som man använder mest el (kW) och att det kommer att löna sig att sprida ut sin elförbrukning vissa tider på dygnet.

DÄRFÖR INFÖRS EFFEKTAVGIFT

Elanvändningen i våra län beräknas vara minst dubbel så stor som idag redan om 20 år. Det är bland annat på grund av den omfattande elektrifiering som sker inom våra industrier. Samtidigt som det behövs mer el i framtiden råder det redan idag tidvis kapacitetsbrist i elnätet. Det betyder att när trycket är som störst på elnätet, alltså när många använder nätet samtidigt, vilket oftast är dagtid under vintersäsongen, räcker elnätet inte alltid till.

Våra elnät står därför inför ett stort utbyggnadsbehov i närtid som kommer innebära stora investeringar och det kommer att ta tid innan allt är klart. Kan vi hjälpas åt att flytta en del av el-användningen från tider med hög belastning till tider med lägre belastning kan elnätet användas mer effektivt och vi kan ansluta fler industrier och laddstolpar innan elnätet hunnit byggas ut.

Elnätet kan liknas vid en motorväg där en extra fil bara behövs under en timme under rusningstrafiken men är överflödig resten av tiden på dygnet. Kan rusningstrafiken fördelas under flera timmar kan utbyggnaden av en extra fil skjutas upp eller undvikas. Den nya effektavgiften för elnätet skulle kunna liknas vid trängselavgiften för trafiken i storstäderna. Förhoppningen är alltså att effektavgiften ska leda till att en del av den ökade elanvändningen kan hanteras genom ett bättre nyttjande av elnätet, till följd av beteendeförändringar hos användarna.

KOSTAR ATT BELASTA NÄTET

Med effektavgiften kommer priset att bli högre för dem som har en ojämn elförbrukning där mycket el (högre kW) nyttjas under korta perioder. Har man däremot en jämn elförbrukning där användningen sprids ut över dygnet (lägre kW) blir priset billigare, även om man sett över hela månaden har nyttjat lika mycket el (lika många kWh). Den nya prismodellen ska inte bidra till att elnätsbolagen tjänar mer pengar totalt sett utan ska vara intäktsneutral.

HUR LANTBRUKARE KAN STYRA SITT ELNÄTSPRIS

För lantbrukare är elförbrukningen sällan jämnt fördelad över dygnet och säsongen varför den nya avgiften kan

SKILLNADEN MELLAN EFFEKT (KW) OCH ENERGI (KWH)

kW (kilowatt) =
effekt, hur mycket energi som används eller produceras just nu.

kWh (kilowatt-timme) =
energi, hur mycket energi som används över tid (till exempel en timme).

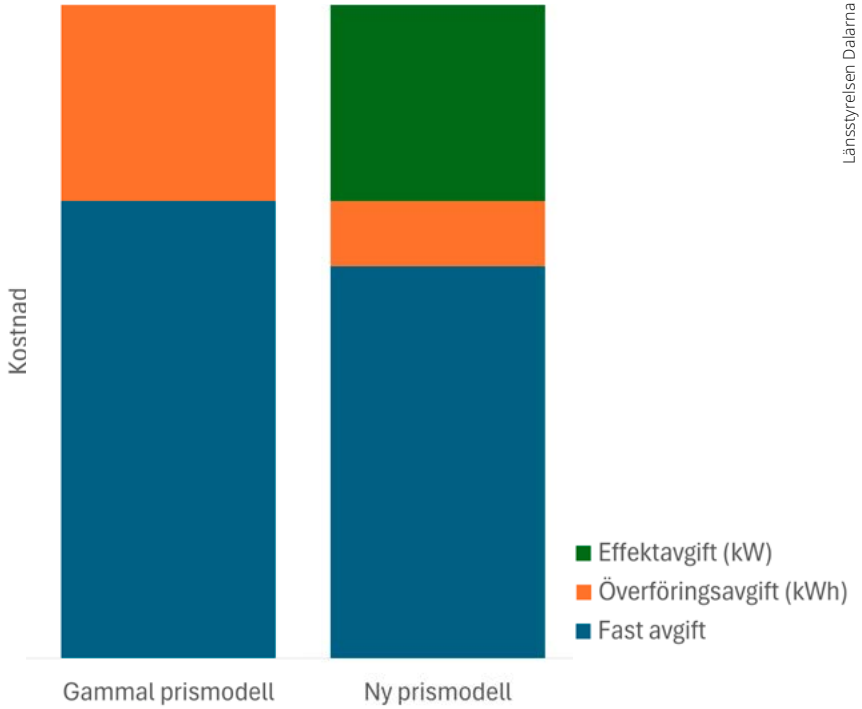

Den gamla prismodellen bestod av två delar; en fast avgift och överföringsavgiften (kWh). Den nya prismodellen består av tre delar där överföringsavgiften (kWh) är mycket lägre och effektavgiften (kW) tillkommit i stället. Storleken på den fasta avgiften beror på din huvudsäkring.

bli extra märkbar. Att använda flertalet elintensiva redskap eller maskiner samtidigt några enstaka gånger kan alltså komma att få stort genomslag på elnätsavgiften, även om den totala elanvändningen under en månad är låg.

För att ta reda på hur den nya avgiften påverkar verksamheten kan man kartlägga sin elanvändning för att bli medveten om hur den är fördelad över dygnet. En bra start är att hämta elförbrukningsuppgifter hos sitt nätbolag. Sedan januari i år har alla en smart elmätare, vilket medför att man kan se sin användning för varje kvart. Utifrån detta kan man utvärdera vilken elanvändande utrustning som användes under tiderna med högst förbrukning och fundera på om delar av detta kan förskjutas några timmar framåt eller bakåt. En bra tumregel att ha i åtanke är ”en sak i taget”. Måste alla maskiner startas samtidigt eller kan någon startas senare eller när effektavgiften är lägre?

Elanvändningen skiljer sig såklart åt beroende på vilken verksamhet som bedrivs men några aktiviteter som kan vara värda att kartlägga är hötorkar, foderblandare, spannmålskrossning, utgödsling och uppvärmning av vatten. Har man tillgång till flis från gården kan det i vissa fall vara ett alternativ till elanvändning vid till exempel hötorkning. Det kan vara bra att komma ihåg att det är elanvändningen under en hel timme som räknas. Har maskinen bara varit på några minuter blir påverkan alltså inte lika stor.

EFFEKTAVGIFTEN SKILJER SIG ÅT MELLAN ELNÄTSBOLAGEN

Det kan också vara värt att notera hur just din effektavgift är utformad då det skiljer sig åt mellan de olika nätägarna. Några elnätsbolag har valt att endast debitera effektavgiften dagtid under vintern medan andra har olika priser under sommaren och vintern. Vissa bolag har i stället ett lägre pris under natten medan andra inte tillämpar effektavgiften alls under natten. Energieffektivisering har tidigare handlat mest om att minska den totala användningen av el men nu är det alltså ekonomiskt fördelaktigt att fundera på när elen används och hålla koll på klockslagen.

Dalarna
Kerstin Lisspers
010-225 03 83
kerstin.lisspers@lansstyrelsen.se

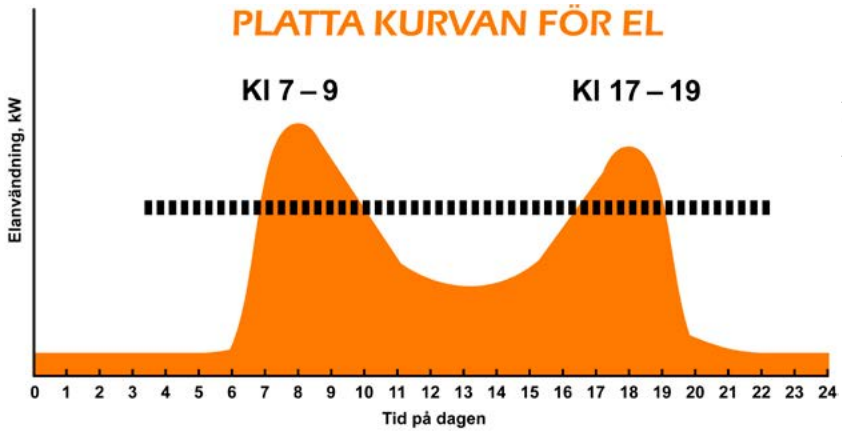

Ett exempel på hur elanvändningen (kW) kan skilja sig åt under en dag.

SAMMANSTÄLLNING AV NYA EFFEKTAVGIFTER I DALARNA OCH GÄVLEBORG

Baserat på ett exempel med ett abonnemang på 20 A:

DALA ENERGI ELNÄT (effektavgift införd augusti 2024)
Tillkommande effektavgift baserad på medelvärdet av de tre högsta kW timvärde per priskategori på en månad

Dagtid sommar: 25 kr/kW inkl moms
Dagtid vinter: 50 kr/kW inkl moms
Övrig tid: 25 kr/kW inkl moms

ELLEVIO (effektavgift från och med januari 2025)
Tillkommande effektavgift baserad på medelvärdet av de tre högsta kW timvärdena på en månad

Dagtid: 81,25 kr/kW inkl moms
Natt: Halva kW timvärde räknas

MALUNG-SÄLENS ELVERK (uppdaterade priser för effektavgift från och med januari 2025)
Tillkommande effektavgift baserad på medelvärdet av de fem högsta kW timvärde på en månad

Dagtid vinter: 118,75 kr/kW inkl moms
Dagtid sommar: 35 kr/kW inkl moms
Övrig tid: Ingen effektavgift

FALU ENERGI ELNÄT (från och med november 2025)
Tillkommande effektavgift baserad på medelvärdet av de tre högsta kW timvärde på en månad

Dagtid vinter (vardagar): Nivå på effektavgift ännu inte annonserad
Övrig tid: Ingen effektavgift

Övriga elnätsbolag har ännu inte annonserat hur deras nya effektavgift kommer att se ut.

Byns Gårdar använde förädlingsstödet för sitt äggpackeri

Byns Gårdar AB i Långshyttan, Dalarna, har sökt investeringsstöd i den strategiska planen. Stödet har inte bara underlättat deras arbete, det har även ökat kapaciteten i deras äggpackeri.

Byns Gårdar ägs av familjen Widén, som sedan tidigare driver ett jordbruk med äggproduktion utanför Arboga i Västmanland. För fyra år sedan tog de över packeriet i Långshyttan där de idag packar cirka en halv miljon ägg i veckan. Samtidigt tog de även över äggproduktionen på en gård i Dalarna.

På Byns Gårdar arbetar idag 10 personer. De flesta har jobbat i företaget i många år. Äggen säljs under egna varumärket, Byns Gårdar. De flesta ägg som producerats i Dalarna säljs lokalt. Ungefär fem procent av äggen säljs som industriägg.

INVESTERINGEN

På packeriet arbetar bland andra Johan Widén och Erika Skovshoved. I lokalerna är en stor del av maskinerna i packerikedjan nyinstallerade. Kapaciteten har fördubblats, jämfört med den gamla packmaskinen, men med samma personalstyrka. Förutom det, ger den nya packmaskinen en mycket bättre arbetsmiljö med färre tunga lyft och färre steg per dag för personalen.

– En av maskinerna tar cirka 16 bilder per ägg för analys av ägget, vilket är ett framsteg jämfört med tidigare. Pack-

Johan Widén och Erika Skovshoved.

Foto: Hanna Svensson

maskinen fungerar efter inkörning mycket bra, säger Johan.

Johan och Erika är glada över det investeringsstöd som de beviljades i förädlingsstödet. Även om stödet täcker en mindre del av investeringen så har det betydelse för företaget och de tyckte att processen för att söka investeringsstödet var hanterbar.

SATSAR PÅ LOKAL MARKNAD

Byns Gårdar upplever att äggproduktionen är på uppgång och det finns ett underskott av lokala ägg i Dalarna. Samma tydliga tendens ser man inte i Västmanland och därför har Byns Gårdar velat satsa mer på produktionen i Dalarna. De ser även att äggkonsumtionen per capita ökar.

– Det är sekunderna i affären, när konsumenten väljer ägg som det gäller att sticka ut. Det är där och då man ska få kunden att köpa lokala ägg, vilket ibland kan vara svårt. Mervärdet med lokala ägg behöver uppmärksammas så konsumenten kan välja lokalt, säger Johan.

Branschorganisationen Svenska Ägg ska tillsammans med sina medlemmar marknadsföra svenska ägg ytterligare för att stärka dess position på marknaden, detta i en gemensam kampanj. Målet för Byns Gårdar är att både producera och sälja äggen i Dalarna. För närvarande fylls alla mindre förpackningar med ägg producerade i länet. Ibland räcker inte dessa utan då kan ägg från Västmanland fylla ut det som fattas. En del ägg köps från andra lokala producenter.

– Påsk och midsommar är av tradition bra äggtider, även om det börjar luckras upp något. Kommer påsken sent kanske grillen åker fram i stället för det traditionella påskbordet, säger Johan.

UTMANINGAR I ÄGGBRANSCHEN

Foderpriset har stor betydelse för ekonomin och under pandemin var priserna svåra att ta höjd för då de varierade kraftigt. Just nu använder företaget som producerar äggen, någon kilometer bort, ett färdigfoder.

– Helst vill vi köpa in koncentrat och blanda med lokala spannmål, på samma sätt som man nu gör i produktionen i Västmanland, säger Johan.

En annan farhåga är fågelinfluensan som redan nu har påverkan på äggproduktionen i världen.

– Här är hygienen A och O. Genom att ha en anläggning i Dalarna och en i Västmanland minskar sårbarheten för våra företag vid en smitta, säger Johan.

Det importeras även ägg från länder som inte producerar enligt de regler som gäller för produktion i Sverige/EU och dessa ägg säljs till ett lägre pris, vilket är en utmaning för producenterna i Sverige.

Trots utmaningar har Johan och Erika stor framtidstro när det gäller äggets roll som livsmedel och på framtiden för lokalt producerade ägg.

– Det som är på gång framöver är att bygga ett nytt kyllager och att successivt byta tak på den gamla industrilokalen.

Att investera i reservkraft är också angeläget, vi har redan solceller på gården men vi tänker i beredskapssyfte för packeriet, avslutar Johan och Erika.

Dalarna
Erik Köpmans
010-225 02 49
erik.kopmans@lansstyrelsen.se

Henrik Hansson
010-225 02 41
henrik.hansson@lansstyrelsen.se

Foto: Henrik Hansson

Ägg på transportband.

Foto: Henrik Hansson

Del av packmaskin.

AKTUELLT INOM JORDBRUKARSTÖD

MARKUPPFÖLJNING

Sedan 2023 pågår den digitala markuppföljningen av jordbruksmark. Det är efterlevnad av villkoren för stöden som följs upp i markuppföljningen. Målet med markuppföljningen är bland annat att antalet fältkontroller ska minska. Därmed kommer fler villkor följas upp i år och kommande år.

De villkor som följts upp sedan tidigare år är om marken är jordbruksmark, om aktivitet är utförd, om grödan stämmer med den som du angett i din ansökan och att ingen jordbearbetning skett på betesmarkerna.

Nytt för 2025 är att vissa villkor för kompensationsstödet kommer följas upp:

- att grovfodergrödan är slagen eller betad,
- att slåtterängar är slagna,
- att ansökt gröda växer som förväntat,
- samt att förbud mot bete och skörd före 1 augusti på träda efterföljs.

Ett annat syfte med uppföljningen är att utbetalningen av stöden ska grunda sig på rätt uppgifter. En viktig del i detta är att ge dig som stödsökare en chans att göra det du behöver för att uppgifterna i ansökan ska stämma överens med verkligheten, så att du slipper avdrag på stöden.

Om den analys som sker med början i maj indikerar på avvikelser kommer du få ett brev. Det skickas ut brev i olika omgångar beroende på vilken avvikelse analysen hittar. Breven skickas ut för att du ska ha möjlighet att hinna åtgärda, ändra eller motbevisa den eventuella avvikelsen. Om du får ett brev vid något av tillfällena för när breven skickas ut i juni, juli eller oktober bör du agera genom något av följande alternativ för att minska risken för avdrag på stöden:

- åtgärda den eventuella avvikelsen och skicka in ett så kallat geotaggat foto,
- ändra din ansökan,
- om analysen har fel kan du motbevisa genom att skicka in ett geotaggat foto.

Ett geotaggat foto är ett foto som tas med appen Jordbruksverket Geofoto. Fotot kan inte skickas in på annat sätt än genom appen. För att du ska veta vilket skifte som berörs av den eventuella avvikelsen finns en kod i brevet som du använder i appen. Genom denna hantering kopplas sedan fotot ihop med skiftet och den eventuella avvikelsen kan sedan hanteras av länsstyrelsens handläggare så att du inte får avdrag på stöden.

31 juli är sista datum att skicka in ett geotaggat foto för att visa att du inte brutit mot förbud om bete och skörd på träda före 1 augusti om du ansökt om kompensationsstöd. För resterande villkor är sista datum 31 oktober.

ÄNDRADE BLOCK

Varje år granskar Jordbruksverket cirka en tredjedel av jordbruksmarken i Sverige genom att titta på flygfoton eller besöka marken på plats. Om granskningen leder till ändrade gränser för något/några av dina block syns detta i SAM Internet. Gränserna kan även vara ändrade om du gjort eget förslag till ändring i ansökan. I vissa fall kan detta leda till att du inte kan hämta information om blocket från föregående år i SAM-internet utan måste rita dit skifte och ange gröda på nytt.

För att underlätta arbetet med att granska blocken och minimera antalet fältbesök kan den som granskar skicka ut en begäran om geotaggat foto till dig som i markuppföljningen. Du får då ett brev med en fotokod, se förklaring tidigare i denna text. För att ta detta geotaggade foto behöver du använda appen Geofoto.

I början av november skickas ett brev ut med summering av de eventuella avvikelser som återstår efter markuppföljningen och Jordbruksverkets granskning när den 31 oktober passerat. Observera att detta brev inte meddelar att du ska utföra någon åtgärd eftersom datumet för ändringar samt att skicka in geotaggat foto redan har passerat. Detta är endast en information.

VIKTIGA DATUM FÖR NÄR DU KAN/SKA GÖRA FÖLJANDE:

16 JUNI

- Lägga till block och skiften i din ansökan.
- Lägga till ansökan om stöd på block och skiften.
- Ändra eller lägga till ytterligare anläggningsnummer för nötkreatur.
- Ansöka om att ta över delar av en annan lantbrukares SAM-ansökan eller åtagande.
- Skicka in uppgifter om djur för ersättningen till fäbod
- Upprätta en stallgödselanalys för flytgödsel för ersättningen precisionsjordbrukplanering.

31 OKTOBER

- Jordbruksmarken ska vara skött enligt villkoren för stöden.
- Dra tillbaka uppgifter i SAM-ansökan.
- Ändra grödkod på ett skifte.
- Ändra skiftesgränser inom ett befintligt block.
- Skicka in ett geotaggat foto för alla villkoren utom förbud mot bete och skörd på en träda om du sökt kompensationsstöd.

Dalarna
Emilia Olsson
010-225 02 46
emilia.olsson@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Pernilla Månsson
010-225 14 44
pernilla.mansson@lansstyrelsen.se

Sök investeringsstöd och startstöd 2025

Du som planerar att söka investeringsstöd i Strategiska planen under hösten 2025 kommer kunna göra det under olika ansökningsperioder. Skickar du in din ansökan utanför ansökningsperioden så kommer ansökan avvisas. I flera av åtgärderna finns det fortfarande mycket pengar kvar att söka.

Kommande ansökningsperioder under 2025, gäller för både Gävleborg och Dalarna.

INVESTERINGSSTÖD FÖR ÖKAD KONKURRENSKRAFT

- Ansökningsperiod 1 augusti till 30 september, inriktningarna djurstallar och inhysningssystem.
- Ansökningsperiod 1 oktober till 30 november, inriktningarna växthus och odlingstunnlar, energiskog, torkning och lagring efter skörd och ny teknik.
- Täckdikning, går att ansöka om stöd under hela året, löpande hantering.
- Minskad ammoniakavgång, går att ansöka om stöd under hela året, löpande hantering.

INVESTERINGSSTÖD FÖR FÖRÄDLING AV JORDBRUKSPRODUKTER

Ansökningsperiod 1 oktober till 30 november.

INVESTERINGSSTÖD FÖR DIVERSIFIERING TILL ANNAT ÄN JORDBRUK

Ansökningsperiod 1 oktober till 30 november.

INVESTERINGSSTÖD FÖR VATTENVÅRDSÅTGÄRDER

Det går att ansöka om stöd under hela året, löpande hantering.

STARTSTÖD

Det går att ansöka om stöd under hela året, löpande hantering.

INVESTERINGSSTÖD FÖR BEVATTNINGSDAMMAR

Det går att ansöka om stöd under hela året, löpande hantering. I den här åtgärden har Länsstyrelsen Gävleborg och Länsstyrelsen Dalarna inga egna pengar, men kan vid intresse avropa pengar från nationell avropspott.

Observera att budgetarna ännu inte är fastställda för höstens omgångar, se respektive läns webb för senaste information kring det.

Gävleborg
010-225 10 00
landsbygdsstod.gavleborg@lansstyrelsen.se

Dalarna
010-225 00 00
landsbygd.jordbrukarstod.dalarna@lansstyrelsen.se

Stöd till jordbruk och landsbygd, Länsstyrelsen Dalarna.

Stöd till jordbruk och landsbygd, Länsstyrelsen Gävleborg.

Rådgivning som både ditt företag och miljön tjänar på

greppa näringen

Länsstyrelsen erbjuder ett begränsat antal rådgivningar inom Greppa Näringen så passa på att kontakta en rådgivare. Du hittar vilka rådgivningsföretag som utför de olika rådgivningarna på Greppa Näringens hemsida, https://greppa.nu/ditt-lan. Välj ditt län och gå till ”Hitta rådgivningsföretag”. Rådgivningen vänder sig i första hand till företag med över 50 ha åkermark och/eller 15 djurenheter.

Genom Greppa Näringen kan du få rådgivning inom flera områden. Här kommer några exempel:

- startrådgivning med växtnäringsbalans,
- mullhalt och bördighet,
- test av mineralgödselspridare,
- översyn av dränering/underhåll av diken,
- betesstrategi,
- grovfoderodling,
- stallmiljö och yttre miljö,
- klimatkollen.

Dalarna
Kristina Homman
010-225 02 45
kristina.homman@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Torbjörn Träff
010-225 14 17
torbjorn.traff@lansstyrelsen.se

LIVSMEDEL OCH BESÖKSNÄRING - DALARNA

Vill du utveckla ditt företag inom livsmedelsförädling, matkultur eller besöksnäring kopplat till livsmedelsproduktion? Då kan aktiviteterna inom projektet ”Livsmedel och besöksnäring – kompetensutveckling” vara något för dig.

Länsstyrelsen Dalarna kommer inom projektet att erbjuda kurser, föreläsningar, workshops och studieresor. Syftet är att bidra till att företag inom livsmedelskedjan bland annat kan utvecklas, hitta nya marknader, öka antalet arbetstillfällen och ta vara på landsbygdens resurser.

Aktuella aktiviteter kommer att annonseras i kalendern på Länsstyrelsen Dalarnas webbplats.

Dalarna
Therese Englund, 010-225 02 37
therese.englund@lansstyrelsen.se

RÅDGIVNING INOM EKOLOGISK PRODUKTION

Är du etablerad ekologisk producent eller under omläggning kan du få hjälp att lösa specifika problem i din ekologiska produktion. Då kan du få hjälp genom kostnadsfri enskild gårdsrådgivning. Du förbinder dig inte till att lägga om till ekologisk produktion utan det är en möjlighet att belysa gårdens förutsättningar för ekologisk produktion.

Rådgivning finns för produktionsinriktningarna:

- mjölk- och köttproduktion,
- får/get,
- höns,
- gris,
- växtodling inklusive potatis,
- ekonomi,
- trädgårdsproduktion.

Dalarna
Kristina Homman, 010-225 02 45, kristina.homman@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Torbjörn Träff, 010-225 14 17, torbjorn.traff@lansstyrelsen.se

KALENDRAR

Anmälan och mer information om våra kalenderaktiviteter.

Länsstyrelsen Gävleborg

Länsstyrelsen Dalarna

Medfinansieras av Europeiska unionen